

A333

Tichodroma muraria

(L., 1766)

Pomurnik

Rząd: wróblowe, podrząd: śpiewające, rodzina: kowalikowate, podrodzina: pomurniki

Status występowania w Polsce

Skrajnie nielicznie lęgowy w Tatrach i Pieninach, zimuje.

Opis gatunku

Ptaka nieznacznie większy od kowalika, o podobnej sylwetce, z długim, lekko zakrzywionym, cienkim dziobem. Wymiary: długość ciała 16–17 cm, rozpiętość skrzydeł 27–32 cm, masa ciała 16–22 g. Wierzch i spód ciała popielate. Skrzydła ciemnopopielate, z dużym udziałem czerwieni i białymi plamkami na lotkach. W szacie godowej samiec ma gardło czarne, samica zmiennie ubarwiona, przeważnie biaława, z ciemniejszą plamą pośrodku. W szacie spoczynkowej gardło u obu płci jest białe, u ptaków w szacie młodocianej – szare. Po skałach porusza się krótkimi skokami, nie podpierając się ogonem, często na moment rozkładając skrzydła, błyska czerwienią i białymi plamkami. Lata lekko i bardzo zwrotnie. W okresie godowym wydaje gwizdzące, wznoszące się i opadające tony: „tui”, „touiijj”.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Gatunek bardzo charakterystyczny, brak możliwości pomylenia z innymi gatunkami.

Biologia**Tryb życia**

Prowadzi dzienny tryb życia. W okresie lęgowym tworzy parę. Poza okresem lęgowym występuje pojedynczo.

Lęgi

Zajmuje terytoria lęgowe, które są bronione przez obydwu ptaki. Gniazda zakłada w szczelinach, zatłoczeniach i niszach skalnych, zwykle w miejscach dobrze chronionych przed drapieżnikami, często w pobliżu wody. Składanie jaj rozpoczyna się od połowy maja do czerwca. W zniesieniu 3–5 jaj. Okres wysiadywania trwa 18–20 dni. Młode są karmione przez oboje rodziców, przebywają w gnieździe długo, około 29 dni. Wyprowadza zwykle 1 lęg w roku.

Wędrowki

Przeważnie osiadły. Po zakończeniu okresu lęgowego część ptaków, zwłaszcza młodych, koczuje. Znanne są stwierdzenia pojedynczych ptaków daleko od znanych terenów lęgowych.

Zimowanie

Zimuje przeważnie na terenie arealu lęgowego, zasiedlając stanowiska niżej położone niż w sezonie lęgowym. Pojedyncze ptaki regularnie pojawiają się na budynkach w miejscowościach podgórskich (np. zamek w Czorszynie, zamek w Niedzicy).

Pokarm

Niewielkie owady, pajęczaki i wiję w różnych stadiach rozwojowych zbierane na ścianach skalnych.

Występowanie**Siedlisko**

Ekspozowane zbocza i ściany skalne strefy alpejskiej porośnięte kępami roślinności naskalnej i mchów. Preferuje miejsca wilgotniejsze oraz w pobliżu strumieni.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

- 6170 Nawapienne murawy wysokogóskie (*Seslerion tatrae*) i wyleżyska śnieżne (*Arabidion coeruleae*)
 8210 Wapienne ściany skalne ze zbiorowiskami *Potentilla caulescentis*
 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacetalia vandellii*
 8230 Pionierskie murawy na skałach krzemianowych (*Arabidopsidion thalianae*)

Rozmieszczenie geograficzne

Zasiedla góry południowej Eurazji – Góry Kantabryjskie, Pireneje, Alpy, Apeniny, Karpaty, góry Półwyspu Bałkańskiego, Azji Mniejszej, północnego Iranu i Afganistanu, Kaukaz, Pamir, Tien-szan, Tybet i Himalaje, środkowe Chiny, Mongolię. Wyróżnia się co najmniej 2 podgatunki; w Europie, do Iranu na wschodzie, występuje podgatunek nominatywny *T. m. muraria*.

Rozmieszczenie w Polsce

Występuje w Tatrach i Pieninach. Poza okresem lęgowym stwierdzany wyjątkowo w innych rejonach kraju.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Polska czerwona księga zwierząt (2001): CR gatunek skrajnie zagrożony

Status zagrożenia w Europie: (S) gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni
 BirdLife International: SPEC -

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik II

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Występuje w Tatrzańskim PN i Pienińskim PN, zimą także w rezerwatach przyrody Wąwóz Homole i Biała Woda w Małych Pieninach.

Rozwój i stan populacji

W Europie wielkość populacji pomurnika szacuje się na 14 000–28 000 p. Najliczniejsze populacje zasiedlają obszar Hiszpanii (9000–12 000 p.) i Włoch (2000–6000 p.). Stosunkowo liczne populacje występują też na terenie Turcji (500–5000 p.), Francji (500–1200 p.) i Szwajcarii (500–1000 p.).

W XVII i XVIII w. pomurnik prawdopodobnie gniazdował w Sudetach. Od połowy XIX w. gatunek rejestrowany był w Tatrach, a od początku XX w. także w Pieninach. Obec-

nie stale występuje wyłącznie na tych stanowiskach. Nie-wielką, izolowaną populację tatrzańsko-pienińską można uważać za stabilną, jednak silnie zagrożoną ze względu na jej niewielką liczebność. Wielkość polskiej populacji jest oceniana na 15–20 p., z czego w Tatrach występuje 14–18 p., a w Pieninach 0–2 p.

Zagrożenia

Przyczyny zaniku populacji w Sudetach nie są znane, brak także informacji o stanie i kierunkach zmian populacji w Tatrach i Pieninach. Ze względu na bardzo niską liczebność oraz izolację stanowisk istnieje groźba zaniku populacji pod wpływem trudnych do przewidzenia czynników. Wpływ na stan populacji może mieć płoszenie ptaków przez ludzi związane z intensyfikacją kwalifikowanej turystyki wysokogórskiej oraz sportów wspinaczkowych, zwłaszcza w okresie gniazdowania. Aktualnie wydaje się, że ten rodzaj zagrożeń jest niewielki.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- wprowadzić zakaz uprawiania wspinaczki górskiej w głównych miejscach występowania pomurnika.

Propozycje badań

Należy zbadać:

- liczebność krajowej populacji lęgowej;
- sukces lęgowy;
- liczebność populacji zimującej.

Monitoring

- coroczna kontrola zajęcia przez pary lęgowe miejsc najczęstszych pojawów pomurnika, w okresie maj–czerwiec. Metodyka do opracowania.

Bibliografia

- BAUER H. G., BERTHOLD P. 1997. Die Brutvögel Mitteleuropas. Bestand und Gefährdung. Wiesbaden, 715 s.
- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
- BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO. Zakład Ornitologii PAN.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. Cambridge, 160 s.
- CICHOCKI W. 1996. Rozmieszczenie i liczebność wybranych gatunków ptaków w Tatrzańskim Parku Narodowym w latach 1992–1995. W: Kownacki A. Przyroda Tatrzańskiego Parku Narodowego a Człowiek. II. Biologia. Kraków – Zakopane, s. 108–112.
- CIERLIK G. – dane niepublikowane.

A333

- DYDUCH-FALNIOWSKA A., HERBICH J., HERBICHOWA M., MRÓZ W., PERZANOWSKA J. 2002. Krótka charakterystyka typów siedlisk przyrodniczych o znaczeniu europejskim występujących w Polsce. Wdrażanie koncepcji sieci Natura 2000 w Polsce – materiały dla Wojewódzkich Zespołów Realizacyjnych. Kraków – Gdańsk, 37 s.
- GŁOWACIŃSKI Z. 2001. *Tichodroma muraria* (Linne, 1766) – Pomurnik. W: Głowaciński Z. (red.) Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. Warszawa, s. 265–266.
- HERNÁNDEZ A., HAURI R., SANIGA M. 1997. *Tichodroma muraria* Wallcreeper. W: Hagemeijer W. J. M., Blair M. J. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and abundance. London, s. 651.
- HUDEK K. (red.) 1983. Fauna CSSR. Ptaci – Aves. Tom 3/II. Praha, s. 805–810.
- JONSSON L. Birds of Europe with North Africa and the Middle East. London, 559 s.
- KOZIK B. – dane niepublikowane.
- MIELCZAREK P., CICHOCKI W. 1999. Polskie nazewnictwo ptaków świata. *Not. Orn.*, 40, zeszyt specjalny: 1–264.
- SNOW D. W., PERRINS C. M. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Vol. 1. Passerines. Oxford, New York, s. 1009–1697.
- TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- TWOREK S. – dane niepublikowane.
- WALASZ K., MIELCZAREK P. (red.) 1992. Atlas ptaków lęgowych Małopolski 1985–1991. Wrocław, 522 s.

Grzegorz Cierlik, Stanisław Tworek